



ONS daquela: Homes de ferro, mulleres de aceiro temperado

Por: Julio Santos Pena

Tres anos da miña vida compartín cos insulares de Ons tendo a ledicia e o orgullo de ser mestre na Illa nunha época que foi crucial no que se refire ao aceleramento do éxodo dos fillos daquela paraíso natural no que viviron felices, ao seu modo, ata que descubriron que, a dez ou doce millas, había outro mundo con outros atractivos, que estaría por ver se mellores ou peores, pero completamente distintos. A vida en Ons era a herdanza histórica dun colectivo humano que desafiou desde o illamento máis puro e sorprendente, o seu propio desenvolvemento.

Cheguei alí, coa miña dona e pouco máis dos 20 anos e as maiores ilusións profesionais, no ano 1971, cun barco cheo de mobles e pertenzas, cando xa moitas familias se tiñan trasladado a “Terra” o que supoñía, ademais, un efecto chamada que animaba, semana a semana, a que outras as seguisen porque, naquel intre, xa todos e todas tiñan a vista, a ilusión e a decisión de poder mercar ou alugar unha casa en Bueu, Cela, Beluso ou Portonovo, na que iniciar una nova vida lonxe do terruño que os vira nacer e crecer, e coa decisión de ofrecer aos fillos, e aos que viñeran atrás deles, un novo horizonte familiar e social.

Fun testemuña de moitas despedidas de familias enteiras que embarcaban no peirao de Curro se cadra mirando con certa tristura, ou non, cara á Illa, mentres o barco se afastaba dela, e sempre quería imaxinar o que podería sentir cada unha daquelas persoas que deixaban atrás o seu puro ser, o ser a parte humana dun enclave no que viran as primeiras luces á chegada a este mundo. Vin a moitos ilusionados e felices por abandonar o seu lugar pero tamén sentín no meu corazón a tristura dos máis vellos, e lembrome dunha muller de moitos anos que choraba como se o afastamento lle fora na mesma vida pero á que non lle quedaba outra, fronte á imposible soidade de permanecer alí, lonxe dos seus.

Atrás quedaba todo: a casa, os utensilios, as lembranzas, os costumes, as tradicións...todo, e por diante estaba “o novo”; a novidade, a ilusión, os plans ... unha nova vida nun outro sitio tan diferente, tan atractivo e tan incerto, porque habería que cambiar a estrutura mental de todos os da casa no novo destino.

Desde o primeiro día da nosa chegada decateime que o éxodo era inexorable. Cando sacabamos os mobles do barco de Pancho escoitei a “Cambados”, un curtido home dos poucos que tiñan experiencias polo mundo, que me dicía: *“Vas durar pouco aquí porque vés para a Illa cando todos se van...”* e, daquela comprendín xa que o destino de Ons era outro. O señor Olegario estaba no certo.

Por iso, a pesar de que desde aquel outubro do 71 tiven a satisfacción de vivir unha experiencia única na vida de calquera mestre de pura vocación, fun observando como a despoboación da “xa” miña Illa era crecente. De feito, naquel intre, os insulares estaban moi influenciados pola vida social de “terra”. Xa tiñan moitos familiares e amigos nesta banda do mar que lles contaban e cantaban as mara-



O barco de Pancho, a piques de marchar de Ons cargado de mobles e efectos familiares

billas do cambio e aniñaba nas súas almas a decisión de seguir a senda delas ata o desangramento social culminado poucos anos despois.

Os que alí quedaban, a pesar desa nova influencia social, seguían mantendo, máis ou menos, o organigrama familiar iso si, tocado pola ansia de emigrar canto antes aínda que moitos aseguraban coa boca pequena que, coma na Illa, en ningures:

Os homes a traballar duro no mar, agora xa non só nas dornas, que quedaban ben poucas operativas daquela, senón enrolados nos barcos de motor de armadores da propia Illa circunstancia que os obrigaba a “vivir en terra”, afastados da familia, nos barcos ou nas casas dos familiares porque as motoras non tiñan refuxio no deficiente peirao da Illa e fondeaban nos portos do norte ou do sur. A maioría tiñan que conformarse con saltar na Illa os venres para o descanso semanal de dous días co que Ons recuperaba o pulso social naquelas fins de semana.



Muller insular (Lucía) traballando a terra. 1974. Foto Ana Liste.

As mulleres a traballar duro na casa, e na horta, e no campo, e algunhas nas pedras do mar na procura de percebes, e atender aos fillos e aos vellos da casa, e a multiplicarse para ter todo en orde á espera dos homes que, na fin de semana, botaban unha man, seguramente, cos labores máis esixentes antes de ir á taberna, coa mellor roupa limpa, a tomar uns grolos e xogar ruidosamente ao truco. Teño visto momentos pouco menos que dramáticos cando os barcos non eran quen de atracar aqueles venres de brava marusía rematada a marea da xornada é dicir, a marea da semana, e as mulleres lanzaban desde o peirao o rolo da roupa limpa para o sábado, conformándose se cadra de mala maneira, cunha nova ausencia de fin de semana dos seus homes, esposos ou fillos, coa esperanza de que ao día seguinte, ou o domingo, calmase a furia do mar e algún

barco atravesara a ría para levar a algúns mariñeiros a pasar unhas horas cos seus.

Aínda había daquela gando na Illa, cochos, fermosas vacas e becerros criados case a man polas mulleres da casa que levaban as bestas ao monte a pastar durante o día e as recollían na posta do sol tanto nos días de semana como nos festivos e domingos porque, a vida dos animais, non responde ao calendario dos humanos. Alí estaban elas, as mulleres, que non tiñan tempo máis que para os seus e para a súa casa. Non había paraxe desde que a claridade do día despuntaba, ata que a escuridade dominaba a Illa xa co motor da luz parado despois daquel par de horas en que había que aproveitar a corrente eléctrica daquel artello que alguén prendía para facer de ponte entre o día e a noite.

Homes de ferro e mulleres de aceiro temperado que tiñan cada quen o seu rol ben sinalado despois de tomar o rumbo común do casamento que os unira para sempre. O mar, o polbo, o peixe, as nécoras, as centolas, os percebes... o esforzo diario sen máis visión que sacar unha boa tallada económica dentro do posible e se posible fose, mellor que o da dorna do lado, era o sentido de vida para os mariñeiros algúns dos cales aínda traballaban coa dorna e o mirafondos ou, coma eles dicían, “o espello”. Na súa teima non había máis horizonte que sacar do medio o que máis puideran e naquel tempo do que fun testemuña directa, coa vista posta en “Terra” a onde xa chegaran moitas familias da Illa e á que sen dúbida, polo esforzo non ía a ser, tamén chegarían eles cos seus, canto antes mellor.

A casa, os fillos, os vellos, os animais... e o aforro de todo o que se puidera facer cos cartos espremidos da suor dos seus homes, era tamén a principal función das heroínas insulares que un día, unha fin de semana calquera, participaban no éxodo de gota a gota que foi acabando coa poboación do paraíso de Ons porque os seus habitantes descubriron outro mundo no horizonte próximo no que encontrar outra felicidade distinta, acaso imposible para algúns porque nacer en Ons e vivir parte da vida na Illa marca e moito e, diso, son testemuña directa pola graza de Deus